

DOSSIER CAPELLANS I CAMPANERS

La Bisbal, terra de processons

UNA PASSEJADA PER DUES MANIFESTACIONS RELIGIOSES PERDUDES: LA PRIMERA, A LA FI DEL BARROC; LA SEGONA, A FINALS DELS SEIXANTA

Jordi Frigola i Arpa > TEXT

L'any 1867, els redactors del setmanari *El Faro Bisbalense* ironitzaven sobre la profusió de processons a la població, comentant «Quins temps!» i «Quins costums!».

*En Grecia juegos olímpicos,
En la Bisbal procesiones.
¡Qué «tempora»! exclaman unos,
Yo sólo digo ¡Qué «mores»!*

La processó del Sant Enterrament.

Però a la seva època ja n'havien desaparegut moltes. El període més prolífic va ser el segle XVIII, del qual cal remarcar la del Divendres Sant, que era una manifestació penitencial en la qual intervenien uns figurants que representaven un ball: la dansa de la Mort, reminiscència del temps de les grans pestes.

Hi desfilaven uns homes amb vestits negres com també el que representava la mort (calces, mitges, jupa amb caputxa i una gran dalla). L'escena s'il·luminava amb les torxes dels servidors de la mort. El grup ballava al

so d'uns tambors i de dos fagots que dialogaven una melodia. Al costat de la mort, un home portava un gran timbal que de tant en tant colpejava, mentre la mort simulava segar una vida, fent un gran salt, giravoltant fent saltirons i brandant la dalla. Darrere aquesta paorosa colla, un home sostenia un gran penó negre amb un esquelet pintat.

Aquesta processó tenia una altra curiositat que es repetia cada any. Envoltat de soldats romans, un home portava una creu a l'espatlla i cadenes als peus. Era sempre un pres del castell que havia comès petits delictes i que interpretava el paper del Natzarè. La gent l'insultava, li escopia i el bastonejava. S'escenificaven així, d'una manera ben real, l'escarni i les vexacions a què fou sotmès Jesús, camí del Calvari, per part del poble de

Jerusalem. Al final, dins l'església, el pres demanava perdó i prometia no delinquir mai més; aleshores, se l'alliberava.

Els confreres

de la Puríssima Sang portaven *lo Sanct Christo gros*, una imponent talla barroca, mentre cantaven i repetien el *Miserere*, i els de la confraria dels Dolors duïen una imatge magnífica de la Mare de Déu amb vestits de roba i el Crist mort a la falda, seguit d'un grup de flautes que interpretava diverses composicions.

Tancava la desfilada una gran urna de vidre que contenia la imatge de Crist jacent envoltada de tota la comunitat de preveres i dels frares del convent de Sant Sebastià. Darrere d'aquesta urna, presidia l'Ajuntament i una cobla de tres quartans (tamborí-flabiol, sac de gemecs i tarota) interpretava una música fúnebre.

Tota una escenografia que cal situar entre la paralitúrgia i el folklore!

L'esclat de la festa de Corpus. Una de les diades més boniques de l'any era el Corpus. La festa d'exaltament solemne de l'Eucaristia, l'acte més vistós de la qual era la seva tradicional processó que recorria les vies principals com ara el carrer Ample i les Voltes i d'altres de no tan importants

La dansa de la Mort
DIBUIX: Jordi Alsina.

com els dels Tarongers i del Raval, que concentraven la major densitat de cases senyorials de la ciutat.

Hi havia bisbalencs que vivien en els llocs per on passava el seguici eucarístic que s'aixecaven a les cinc del matí per anar als afores a buscar ginesta i, de tornada, a recollir flors a les cases que tenien jardí i fulles verdes d'acàcia o d'heura, principalment en el parc de les monges franceses. Eren bisbalencs que vivien en carrers on es feien catifes florals per ornamentar el pas del Santíssim.

Si era un any que hi havia poques flors, els dibuixos de les catifes es feien amb serradures, tenyides amb anilines, combinades amb fulles verdes.

Semblava que tothom feia un esforç per viure al màxim la que es considerava la primera festa de l'estiu. Fins i tot les dones i noies deixaven a l'armari els vestits de mudar seriosos d'hivern, els velluts, les llanes i les pells, i, per Corpus, estrenaven els lleugers vestits de seda, de cotó, de gasa, etc., de colors alegres, estampats, fantasiosos, de vegades florejats.

Sobretot dominava en l'ambient la flaire dolça de la ginesta, l'alegria i el bellugueig –amunt i avall– de la gent endiumenjada, i els balcons guarnits amb domassos.

Temps de nacionalcatolicisme: moltes baranes de balcó es cobrien, com a domàs, amb la bandera espanyola. Les famílies que es resistien a aquest costum col·locaven un vistós cobrellit o una vànova de ganxet.

La processó de la Bisbal conservava alguns elements dels Corpus medievals i setcentistes: la cobla

A dalt, les catifes de la processó de Corpus entre la plaça i el carrer Joan Maragall. A baix, el tàlem i la processó a la plaça de la Pietat // FOTOS: Foto Riera.

DOSSIER CAPELLANS I CAMPANERS

orquestra (versió modernitzada de les cobles de joglars) i les peces d'entremès com el Drac i l'Àliga de la parroquia d'ençà del segle XVIII; els gegants que folklòricament representaven la ciutat; les banderes de les associacions religioses com l'Acció Catòlica que, de fet, substituïen les antigues i nombroses senyeres de les confraries piadoses i les gremials; o l'assistència de les 'digníssimes' autoritats, és a dir: l'Ajuntament en pes i els jutges, tal com era tradicional.

Mossèn Joan Abras. Amb un repic de campanes, la desfilada s'iniciava amb la creu processional goticorenaixentista de plata i els corresponents escolans amb ciris. Un dels protagonistes era mossèn Joan Abras, un capellà nyicris però amb una energia notable que, revestit amb capa pluvial i portant un bordó semblant, quant a estil i matèria, a la creu processional, era l'encarregat de posar ordre i de fer que la processó guardés seriositat i anés ben compacta.

Tret de les nenes de la prime-

ra comunió, a la processó només hi desfilava l'element masculí amb els millors vestits, encorbatats i amb un ciri a la mà. Les dones i noies acudien convidades a veure la manifestació religiosa a les cases que tenien balcons o bé s'ho miraven des del carrer.

(Temps de nacionalcatolicisme, quan sortia o entrava a l'església el Santíssim era saludat amb l'himne espanyol, com si fos un capità general o el mateix Caudillo, interpretat per l'orquestra La Moderna).

Perquè el rector pogués reposar del pes de la custòdia, els veïns instal·laven uns altars en els carrers del recorregut. Al costat de l'església de la Pietat, les monges de l'hospital hi tenien el primer; des-

prés, venien el de la cantonada del Raval amb la imatge i els ornaments de casa Clapés i el del carrer Ample, amb els de l'oratori de casa Pouplana, barons de Camós. El darrer era el de la paret de can Fina, a la carretera davant les Voltes.

Durant el temps que la custòdia s'exposava en aquests altars, el cor parroquial i l'orquestra interpretaven alguna peça musical; el *Panís angelicus* de César Frank o motets del bisbalenc Joan Carreras Dagas amb lletra de Verdaguer.

El rector arxipreste portava la custòdia assistit pel frare guardià del convent i pel rector de Fonteta. La comunitat de franciscans, amb la seva dotzena de novicis, anava davant del tàlem, que cobria el Santíssim, els pals del qual eren sostinguts per homes d'Acció Catòlica i membres de la Junta d'Obra Parroquial.

Temps de nacionalcatolicisme: un petit escamot de la Guàrdia Civil escortava, amb fusell, el grup que era entorn de la custòdia i del tàlem.

Quan les campanes emmudien i dins l'església ja s'havia cantat l'himne *Tantum ergo*, s'acomiadava els assistents amb la benedicció amb la custòdia.

La gentada que participava a la desfilada i els badocs estrenaven la temporada d'estiu al passeig, as-saborint els primers gelats i refrescos. Com dirien els progressistes d'*El Faro Bisbalense* (1867), «Quins temps! Quins costums!» o, si voleu, *Qué 'tempora'! Qué 'mores'!* 🐼

L'àliga de la Bisbal
DIBUIX: Albert Llenas.

Presoners de guerra

Durant el període de la Guerra del Francès (1808-1814), els presoners van ser tractats de diferents maneres, però generalment se'ls respectava la vida

La consuetud era salvaguardar-los la vida, tant per humanitat com per poder-los intercanviar pels propis soldats, captius del bàndol contrari. No sempre, però, les actituds dels exèrcits combatents eren les correctes. De vegades les venjances i el desig de castigar l'enemic vençut es desfermaven i s'esdevenien fets luctuosos i autèntiques massacres com la que va succeir en l'assalt de les tropes napoleòniques a Palamós l'any 1809. Quan van entrar a la vila, els francesos van executar molts dels defensors, que van ser degollats o bé afusellats com el cap dels sometents de la Bisbal, Antoni de Cabrera, que havia acudit, juntament amb molts altres, a donar suport als palamosins.

Al juny de 1808, la vila de Sant Feliu de Guíxols va capturar un vaixell francès i en féu presonera la tripulació, que fou arrestada al monestir. Però l'abat refusava els presoners i el dia 17 els traslladaren a la Bisbal i els van repartir entre la caserna i el convent de Sant Sebastià, on hi havia també frares refugiats de Figueres. Davant les protestes dels franciscans bisbalencs i del batlle que els havia de mantenir, proposa-

ren portar-los a Palamós. Allà tampoc no els volien.

Mentrestant, el consell municipal i els frares s'assabentaren que gent dels pobles veïns pretenia anar a la Bisbal, després de la sega, per assassinar els presoners. Espantats, demanaren a la Junta de Girona que se'ls emportés en un altre lloc per «*librar estos desar-*

mados franceses de una inhumana muerte y a nosotros y a toda España de semejan-te oprobio.»

El 15 de juliol van ser tornats a Sant Feliu i portats a un magatzem i el 16, al monestir, malgrat les protestes de l'abat Gaietà Riera. Als quatre oficials els van tancar al castell de Calonge. Al cap de poc, els retornaren a la Bisbal,

però grups de gent de les rodalies armats van provar una nit d'escalar el convent per occir els mariners i es van sentir trets d'escopeta. Totes les autoritats i el clergat van acudir-hi per calmar els exaltats i aturar la matança. El dia 29 de juliol, van fer anar els presoners a Begur i des d'allà, cap a finals d'agost, els van embarcar finalment amb destinació a Mallorca. Així les viles empordaneses es van treure de sobre un greu problema.

Captius dels francesos.

Amb la rendició de Girona, el desembre de 1809, molts oficials i cadets de la guarnició van ser portats com a presoners a França. Entre aquests hi havia el bisbalenc Ramon de Miquel, fill del baró de Púbol, en Comes de Girona, els dos germans Viladevall, en Felip de Vilopriu, en Quin-

La revolució liberal: dues visions

La pugna entre els grans propietaris i els menestrals de Llagostera va generar un debat ideològic que reflectia l'estat d'ànim de la població en els anys de la revolució liberal. Els primers van escriure uns versos en què acusaven els defensors «*de un privilegio antiguo reprobado por las luces del siglo en que vivimos*» de cometre «*un notable anacronismo*» i de fer retrocedir la societat «*a un despotismo igual sino peor que el feudalismo*»; a més, calia sotmetre «*esa gente malhechora*» que feia sentir «*su mano destructora... en las tierras boscosas y cultivas*» mitjançant «*providencias represivas*» —que— «*dicta la autoridad tan bienhechora.*»

Mentrestant, la majoria dels habitants de Llagostera van signar un manifest per defensar la validesa del privilegi del 1241. En el text, s'acusava els «*hombres de arraigo*» —els grans propietaris— d'haver usurpat els drets de lliure accés al bosc aprofitant que «*desde aquellos tiempos*» —l'edat mitjana— «*no ha regido á la España mas que el absolutismo*». I també es confiava, de manera massa innocent, que la Constitució liberal contribuiria al progrés de la gent humil i a desemmascarar les trames dels propietaris, «*unos hipócritas, unos tigres que vivís á cuesta de la ignorancia y de los raptos que hacéis a este propio pueblo*» i a.

tana i de Ruplà, l'Ignasi Valls, fill del notari, i l'Hermenegild Vidal...; gairebé tots eren joves fadrísters de casa bona. Se'ls destinà a Dijon, capital de Borgonya, on s'havien de mantenir amb nou pessetes que el govern donava a cadascun d'ells, més els diners que enviaven llurs famílies.

Vivien en un règim de semillibertat, podien sortir de l'al·lotjament i transitar per la població, però no marxar-ne. Fins i tot el cadet Ignasi Valls, a qui devem tota aquesta informació a través de la correspondència conservada amb el seu pare, podia anar a lliçons de matemàtiques i a classes d'esgrima, dues matèries que considerava importants per a la seva carrera militar.

Tenien l'esperança que un dia serien tornats a casa si es produïa un intercanvi de presoners. Alguns, tanmateix, van perdre la paciència i s'avingueren a jurar fidelitat al rei Josep I Bonaparte, condició indispensable perquè els francesos els alliberessin, com va ser el cas d'en Vidal de Ruplà, la qual cosa Valls i els fidels a Espanya, avergonyits, van considerar una alta traïció, pròpia dels anomenats «caragirats».

En una campanya que féu per l'Empordà, el general espanyol Enric O'Donnell entrà a la Bisbal el 14 de setembre de 1810 i, després de vèncer la tropa napoleònica, va fer presoner el jove batlle Josep de Salamó. L'endemà prenia Sant Feliu de Guíxols i capturava el batlle Simó Rovira, el seu adjunt, Sentí i el secretari del municipi, Sala. Tots quatre detinguts eren destacats afrancesats.

Salamó, en una relació que va deixar escrita, explicava el calvari que van passar, ell i tots els captius. Traslladats a peu a Tarragona, aquestes autoritats afrancesades van fer tretze dies de camí, dos dels quals sense menjar, lligats «com *Jesuchrist*», el calçat esparracat, sense gaire roba, de poble en poble fins arribar a Tarragona, on van ser tancats en una cel·la molt petita de la Torre de l'Arquebisbe, ajuntats a «la més vil canalla». Allà s'hi amuntegaven, havien de dormir a terra només amb la capa —els que en tenien— i les xinxes i els polls se'ls «menjaven» a pessics. S'hi van estar set mesos fins que, davant del perill del bombardeig del general francès Suchet, els van traslladar a Vic i van ser instal·lats en un convent abandonat de mon-

ges. Podien moure's per la ciutat en semillibertat. Com que els francesos anaven avançant, els tornaren a canviar. Aquesta vegada a Sant Quirze de Besora, d'on Salamó es va escapar «seduint lo *escarseller*» i, travessant les línies de combat, es va presentar a Vic, al general francès Frere, que el va ajudar a arribar a Barcelona i a la Bisbal, zones dominades ja pels napoleònics.

Un frare presoner a França. El maig de 1812, fra Joan Riera, franciscà del convent de Girona, escriu des de Montmedi (Normandia), on viu presoner, a un seu company elogiant la bona situació en tots els àmbits que ha provocat a França la gestió del govern napoleònic. Fa una lloanca de les obres públiques que s'hi han fet per millorar els serveis: l'avenç en l'ensenyament, les noves carreteres, canals i ponts, l'assistència als desvalguts... Fra Riera fa potser aquest encès elogi per quedar bé, comptant que la carta podria caure en mans dels seus guardians; i així va ser.

El govern francès s'afanya a fer-la publicar a la *Gazette de Gironne* com a element propagandístic, pensant-se fer un servei assenyalat als habitants de Catalunya. Voler-se guanyar la simpatia del poble català des dels primers moments de la invasió és una constant dels caps de l'exèrcit imperial.

Però l'opinió d'aquest frare era certa, malgrat l'exageració que hi posa, i va ser bastant generalitzada en els sectors progressistes catalans que van conèixer l'obra dels francesos i és un dels pòsits positius que va deixar la presència dels napoleònics a Catalunya. ■

Pintura de Bartomeu Ribó que representa l'entrada de les tropes espanyoles al castell de la Bisbal, ajudades pel sometent i comandades pel general O'Donnell // REPRODUCCIÓ: Eduard Punset.